המדרשה לידע המקדש

פרשת ויקרא

**"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'
מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם"
(ויקרא א')**

ספר ויקרא, אותו אנו מתחילים לקרוא השבת, נקרא גם 'תורת כהנים'. אכן, מצוות רבות בו מיועדות לכהנים- עבודת הקרבנות, הטהרה, עבודת כהן הגדול ועוד. אך דווקא הפסוק הפותח את הספר מלמד אותנו שהקרבנות מיועדים לכולנו- 'דבר אל בני ישראל, אדם כי יקריב מכם'. בלימודנו, ננסה לגעת מעט בעניין הקרבנות ומהותם. זאת מתוך דיוק במילה 'אדם' כי יקריב מכם, הרומזת לקרבנו של אדם הראשון.

לליל שבת

קרבן על מנת להתקרב

ידועה שיטת הרמב"ם במורה נבוכים האומרת שהטעם לציווי על הקרבנות היא 'בעבור שהמצרים והכשדים, אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם, היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים.. בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין לשם הנכבד כדי שיודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי אם בהפכו'.

הרמב"ן מתנגד מאוד לשיטה זו ואומר שאלו 'דברי הבאי ואיננו אלא להוציא מלבן של טיפשי העולם'. הטעם המרכזי לדחיית טענה זו היא העובדה שאף לפני שהיתה עבודה זרה בעולם כבר מצאנו קרבנות:

" והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה' ואמר בו .. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ולא היה עדיין בעולם שמץ ע"ז כלל ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח ואין דעתו עתה לשלול ממנו אמונות רעות, ולא נצטוה בכך, אבל עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדבור"

"ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו.
ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם, .. שלא יתכוין לדבר אחר בעולם רק לשם ה' לבדו... לא יכוין המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד ...וכל קרבן לשון קריבה ואחדות" (הרמב"ן על ויקרא א', ט')

הרמב"ן בדבריו נותן שתי קומות בטעם הקרבנות. ההבנה הפשוטה: כדי להראות את כוונת ליבך אתה צריך גם במעשה. הן כאשר אתה חוזר בתשובה, והן כשאתה רוצה להביע את אהבתך. בפעולות הנלוות להבאת הקרבן והקרבתו, אתה אף מדגיש שכך היה ראוי שייעשה בגופך. 'אחרי המעשים- נמשכים הלבבות'.

מעבר לכך, ישנו 'סוד נעלם'. המילים 'קרבן' באה מלשון 'קריבה ואחדות' (כמו שאני מקרב שני דברים יחד ומחבר בניהם). הרמב"ן מדגיש שברוב פרשיות הקרבנות מופיע שם הוי"ה ולא שם 'אלוקים'. לרמז שעל ידי הקרבן ניתן להתקרב אל ה', באופן השלם וביותר.

בסיס הדברים הוא עצם ההבנה שאתה עושה את רצון בוראך. בזמן הקרבת הקרבן, מחשבתך צריכה להיות עסוקה רק הקב"ה (ולכן בניגוד למצוות אחרות, בקרבנות אף המחשבה פוסלת).
בהמשך אנחנו נראה, דרך הקרבן הראשון שהיה בעולם, קרבן אדם הראשון, כיצד כל שלב בקרבן , החל מסוג הבהמה וצורתה, וכלה בשלבי הקרבת הקרבן מקרבים את מחשבת האדם אל ה', וממתקנים בכך גם את מעשיו.

סעודת שבת- קרבן אדם הראשון

כפי שראינו מתחילת הבריאה היו קרבנות, וראשון לכולם היה אדם הראשון:

'ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' והבל הביא גם הוא', הבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבנות והמנחות, וכן נח ורבותינו אמרו שגם אדם הראשון הקריב שור פר וזה יחסום פי המבהילים בטעם הקרבנות..'.
(רמב"ן בראשית ד, ג)

שינם שתי שיטות בחז"ל בהבנת מהותו של קרבנו של אדם הראשון:

"ותיטב לה' משור פר, שנו רבותינו יום שנברא בו אדם הראשון אמר אוי לי בשביל שסרחתי העולם מתמעט והולך וחוזר לתהו ובהו, וזו היא מיתה שנקנסה עיל, היה יושב ובוכה כל הלילה כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב מקרין ברישא והדר מפריס."
(ילקוט שמעוני סט, תתב)

לפי שיטה זו, הקרבן בא לאחר החטא, וכפי שראינו מקודם. כדי לתקן את מעשיו, צריך לעשות מעשה. אך ישנה שיטה אחרת, הרמוזה גם בדברי הרמב"ם:

"ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח .. ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא " (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב')

לפי שיטה זו, מיד כשנברא אדם הראשון הוא הקריב קרבן. עוד לפני שחטא. זה יהיה סוג של קרבן תודה ומעין 'קרבן יולדת'. ואולי ניתן לומר ששתי שיטות אלו מקבילות לשני ההסברים המובאים ברמב"ן בטעם הקרבנות. על פי השיטה ש'אחרי המעשים נמשכים הלבבות' , העניין המרכזי בקרבנות הוא לתקן את המעשים – וזהו הקרבן שבא לאחר החטא. לעומת זאת, אם נאמר שאדם הראשון הקריב קרבן מיד שנברא, זאת כיוון שהוא הבין, כשיטה השניה ברמב"ן, שכך ניתן להתקרב לבוראו.

השל"ה הקדוש, מרחיב את הרעיון ומבאר מה המיוחד בבהמה שהקריב אדם הראשון. על פי חז"ל אדם הראשון: 'שור שהקריב אדם הראשון אדם , קרן אחת במצחו וקרניו קודמות לפרסותיו'. כיוון שזהו הקרבן הראשון בעולם, כדאי ללמוד ממנו כמה שיותר:

"שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה במצחו. וסוד הדבר כי אדם היה ראוי להיות כתנות אור, ואפילו עקבו היה מכהה גלגל חמה. ואם לא חטא היה קרן אור פניו, והאור נקרא קרן, כמו שנאמר (חבקוק ג, ד) קרנים מידו לו, והסתכל בחמה אזי יהיה נראה לך כמה קוים נמשכים והם קרני החמה. וכשחטא אדם ונתלבש בכתנות עור, והוא עפר מן האדמה ונעשה חומר כלי חרס כחומר ביד היוצר, והמסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרס וגו' (איכה ד, ב), הרי ירד מקרן דהיינו קירון לחרס שהוא פך. וקריאת שם אדם מתחילה היה מורה על אדמה לעליון, ואח"כ השם מורה על אדמה, עפר מן האדמה, והוא פך כלי חרס. וכשהיה במעלתו היה הוא בעצמו קרבן לה' בסוד אדם כי יקריב מכם, כמו נשמת הצדיקים לאחר מותם וכמו שכתבתי לעיל, וירד ממדריגת אדם לשור, כי אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו, וראה שיהיה לו קצת מדוגמת קרן אבל במדריגה תחתונה, כי נמשל כבהמה, וזהו סוד שור שהקריב קרן אחד היה לו במצחו" (השל"ה, בעניין פך השמן בחנוכה וההבדל בין משיחת מלך בפך ומשיחת מלך בקרן)

תמצית דבריו: לולי חטא אדם הראשון, לא היה נצרך לקרבן, והוא עצמו היה כביכול הקרבן העולה לפני ה'. אם היה נשאר במעלתו היה זוכה להיות מאיר ומקרין, עד שהשמש היתה מרגישה בצל לעומתו. האדם בשלמותו נוצר "עפר מן האדמה", להורות על גדלותו – אַדָמָה לעליון. אך לאחר החטא, נמשל האדם לבהמה ונעשה לאדם חומרי – "אדמה" מלשון חומר, כלי חרס. לכן הקריב האדם את השור תחתיו. ובכ"ז נותר גם לשור קרן אחת, בודדה, להראות על מעלת קרני ההוד שהיו לאדם...ואינם.

לעומת זאתעל פי הפסוק: "אֲהַלְלָה שֵׁם אלוקים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה: וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס: "(תהילים סט) אנו רואים שדוד המלך מבקש שהקב"ה יתרצה במעשיו, יותר ממה שקיבל את קרבן אדם הראשון. ומה דוד עושה: "אהללה בשיר, אגדלנו בתודה." כלומר, שאף דוד המלך מבין שקרבן האדם, היה קרבן תודה וקרבן 'חיובי'. אחרת דוד לא היה מבקש להתדמות למעשיו השליליים של האדם.

לסעודה שלישית - גם לאדם יש קרניים!

גם הכלי יקר מבין שהפסוק 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה' ' מתייחס לאדם הראשון. לפי הבנתו, אנו צריכים להתדמות לכוונות שהיו לאדם הראשון בהקרבת קרבנו:

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. התחיל בלשון יחיד וסיים בלשון רבים תקריבו קרבנכם, ונראה לי שרצה להזהיר כל מקריבי קרבן לה' שלא יכשלו בב' דברים אשר בהם נכשלו קין והבל שהיו ראשונים בהקרבת קרבן, כי קין נכשל במה שהביא מן הפחות והגרוע והוא זרע פשתן והחטאים בנפשותם צריכין להביא נפש הבהמה תמורת נפשם ובדוחק התיר הקב"ה לעני להביא מנחה שאין בה נפש ומעלה עליו כאילו הקריב נפשו . והבל אע"פ שהביא מבכורות צאנו מ"מ לא טוב עשה שלא נתעורר אל הקרבן מעצמו ולא נזדרז למצוה זו מעצמו, רק אחר שראה שהקריב קין קרבן אז נתקנא בו והבל הביא גם הוא להשוות עצמו אליו" (כלי יקר על ויקרא א', א')

תמצית דבריו: המיוחד בקרבנו של אדם שהוא לא נכשל בשני הדברים שנכשלו קין והבל. קין נכשל בכוונה הבסיסית- להביא מן המשובח, ולמסור את ה'נפש' ממש כמעט כפשוטו עבור ה'. אך גם הבל נכשל בכך 'שהבל הביא גם הוא', כלומר רק לאחר שראה את קין מביא, אז הוא נתעורר מלהביא. זאת לעומת אדם הראשון שכוונתו בקרבן היתה שלמה. "ועל זה אמר אדם כשיהיה כאדם הראשון כי יקריב מכם שתהיה ההקרבה מכם ולא מזולתכם . כי מכם ובכם יבא ההתעוררות אל המקריב, זהו קרבן לה' כי ודאי אין כוונתו כי אם לשם ה' לאפוקי מי שאינו נתעורר מעצמו זהו אינו מכם ואינו קרבן לה'. אינו מכם, שהרי ההתעוררות בא לו מאחרים ולא מכם ממקריב הקרבן עצמו, ואינו קרבן לה', כי כל מה שהוא קנאת איש מרעהו אינו עושה כי אם להתהדר עצמו בפני הבריות ונמצא -שאינו קרבן לשם ה' כ"א לשם הבריות"

הכלי יקר ממשיך לבאר את קרבן אדם הראשון. הדברים פשוטים וחשובים. העקרון המנחה הוא שהאדם נמשל לבהמה שהוא מקריב. שתי הקרניים מסמלות את הנגיחה לצדדים, בעבירות בין אדם לחבירו, וקרן אחד- התרסה כלפי מעלה.

"הנה מקום אתי למצוא דברי חפץ וטעם על כל חלוקי הקרבנות הבאים לכפרה. כי כהן משוח וסנהדרין קרבנם פר, וקרבן יחיד כשב,
או עז, ובעולה ויורד הדל מביא ב' תורים, ובדלי דלות עשירית האיפה סולת, לפי שכל חוטא ורב מרי דומה כאילו היה לו קרנים לנגח בהם או כלפי מעלה, או לצדדין, כי כל העבירות הם או בין אדם למקום ב"ה, או בין אדם לחבירו. וע"י העבירות שבין אדם לחבירו נמשל האדם לאיל בעל קרנים מנגח צפונה ונגבה להזיק לחבירו או באורך ימים שבימין, או בעושר וכבוד שבשמאל, ע"כ הוא מביא איל תמורתו
או כשב או עז בעלי קרניים. כמו שכתוב: והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. רצונו לאמר איל זה אחר מן הראשון כי זה האדם קרני ראם קרניו בהם ינגח עמים. ומן הדין היה החוטא ראוי לידון בהפשט ונתוח וכליל לאישים, ובחמלת ה' עליו הוציאו מתוך ההפכה ולוקח איל אחר תמורתו, ומטעם זה נאחז האיל בסבך בקרניו דווקא כי כך האדם ראוי להיות נאחז למיתה בשביל קרניו ונפדה משחת על ידי איל זה ברחמי השי"ת ויהיה התמורה איל תחת איל. אמנם החוטא לשמים, דומה כאילו היה לו קרן חזות בין עיניו העולה בשווי כלפי מעלה כאילו הוא רוצה לנגח כלפי מעלה כביכול. ולכך אמרו רז"ל שור שהקריב אדה"ר קרן אחד היה לו במצחו.. כי כך עשה הוא מעשה בהמה וחשב להיות כאלהים יודעי טוב ורע והיינו נגיחה כלפי מעלה, ע"כ הוצרך להביא תמורתו פר בעל קרן א' ונזדמן לו כך לפי שעה כדי שתהיה התמורה דומה מכל צד אל צורת החוטא ורב מרי:

ולפי שכל הגדול מחבירו, ביותר נגיחתו עושה רושם וקשה למצוא תרופה למכתו כי רבה היא, ע"כ באו חילוקים אלו במקריבי קרבן כי הכהן המשוח והסנהדרין נגיחתם עושה רושם גדול הן באמונות אלהיות הן באוולתם ע"כ קרבנם פר שנגיחתן גדולה ומסוכנת יותר מן נגיחת כשב או עז. אבל שאר יחיד אין נגיחתו כל כך גדולה ע"כ קרבנו כבש או עז או איל, ודווקא בעשיר אשר יענה עזות וסומך על כי כביר מצאה ידו וכי רב חילו מנגח צפונה ונגבה לא ישוב מפני כל, אבל העני כי אזלת יד כחו ע"כ אין נגיחתו כל כך גדולה ודומה לעוף המכה בכנפיו לימין ולשמאל על דרך שמאבר שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה, על כן קרבנו תורים ובני יונה כי הוא בעצמו מן הנרדפים כמו התורים ואע"פ כן הוא מכה בזולתו, ולפי שהכנפים מקום החטא ע"כ נאמר ושסע אותו בכנפיו. ובדלי דלות החשוב כמת כאילו אין בו נפש החיוני, ע"כ קרבנו עשירית האיפה סלת מן הצמחים שאין בהם רוח חיוני כלל"